การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น*

Integrating Buddhist Ethics with Nursing Practice for COVID-19, Khon Kaen Hospital

ประภาวดี เวชพันธ์, พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต (สุกันยา ฮาดภักดี) และสุวิน ทองปั้น
Prapawadee Wachapan, Phrarajpatthanawatcharabundit (Sukunya Hadpukdee) and Suwin Thongpan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail:pwachapan@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น 2) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ที่ใช้บูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 และ 3) บูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลเฉพาะสาขา จำนวน 1 คน 2) หัวหน้าหอผู้ป่วย จำนวน 3 คน และ 3) พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ จำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น คือ การปฏิบัติการพยาบาลแบบองค์รวม 4 ด้าน 1) การรักษาพยาบาล 2) การป้องกันโรค 3) การส่งเสริมสุขภาพ 4) การฟื้นฟูสุขภาพ เพื่อให้มีประสิทธิภาพและความปลอดภัยตามมาตรฐาน 3 ด้าน 1) มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 2) จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล 3) แนวปฏิบัติกรณีโรคโควิด 19

2. พุทธจริยศาสตร์ที่ใช้บูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 คือการนำเอาหลักการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 (ความรัก ความสงสาร ความยินดี และการวางตนเป็นกลาง) และหลักสังคหวัตถุ 4 (การให้ การพูดสร้างสรรค์ การช่วยเหลือกัน และการมีส่วนร่วม) ไปใช้กับการปฏิบัติ

*ได้รับบทความ: 27 เมษายน 2567; แก้ไขบทความ: 3 กรกฎาคม 2567; ตอบรับตีพิมพ์: 10 สิงหาคม 2567
Received: April 27, 2024; Revised: July 3, 2024; Accepted: August 10, 2024

การพยาบาลโรคโควิด 19

3. บูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น เป็นการนำหลักการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4ไปใช้ร่วมกับการปฏิบัติการพยาบาล มิติสุขภาพ 4 ด้าน 1) การรักษาพยาบาล 2) การป้องกันโรค 3) การส่งเสริมสุขภาพ 4) การฟื้นฟูสุขภาพ ตามมาตรฐาน 3 ด้าน 1) มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 2) จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล 3) แนวปฏิบัติกรณีโรคโควิด 19 โดยใช้กระบวนการพยาบาลในการพูดคุย แนะนำ ตักเตือนเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติงานทั้งก่อน ขณะและหลังปฏิบัติงาน และส่งต่อข้อมูลการดูแลต่อเนื่องให้กับทีมดูแลเวรผลัดถัดไป

คำสำคัญ: การบูรณาการ; พุทธจริยศาสตร์; การปฏิบัติการพยาบาล; โรคโควิด 19

Abstract

The purposes of this research were 1) investigate the nursing practices for COVID-19 at Khon Kaen Hospital; 2) explore the application of Buddhist ethics in conjunction with these nursing practices; and 3) integrate Buddhist ethics into the COVID-19 nursing practices at Khon Kaen Hospital. This qualitative study utilized in-depth interviews and focus groups as research tools. The key informants included the head of the specific nursing workgroup, 1 person, the ward head, 3 person, and a professional nurse, 10 person. Data were analyzed descriptively.

Research findings were as follows:

1. COVID-19 Nursing Practice at Khon Kaen Hospital: Practices encompassed four holistic areas: (1) medical treatment, (2) disease prevention, (3) health promotion, and (4) health restoration. These were aimed at ensuring efficiency and safety according to three standards: (1) nursing standards (section 2: particularly process-oriented standards), (2) professional ethics for nurses, and (3) COVID-19 guidelines.

2. Buddhist Ethics in Nursing Practice: The integration of Buddhist ethics with COVID-19 nursing practice involved applying the principles of Buddhist philosophy. This included the four Brahmavihāra (loving-kindness, compassion, empathetic joy, and equanimity) and the four Saṅgahavatthu principles (generosity, kind speech, beneficial help, and cooperation), enhancing the nursing approach for COVID-19 care.

3. Integration of Buddhist Ethics with Nursing Practice: The application of Buddhist principles, specifically the four Brahmavihāra and four Saṅgahavatthu, was incorporated into the four dimensions of health care: (1) medical treatment, (2) disease prevention, (3) health promotion, and (4) health restoration. This integration was in line with three standards: (1) nursing standards (section 2: particularly process-oriented standards), (2) professional ethics for nurses, and (3) COVID-19 guidelines, employing a nursing process that includes communication, advice, admonition, and ethical guidance throughout the work cycle-before, during, and after nursing activities.

Keywords: Integrating; Buddhist Ethics; Nursing Practice; COVID-19

1. บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 (COVID-19) เกิดการระบาดและส่งผลกระทบทั่วโลกอย่างรวดเร็ว วันที่ 30 มกราคม 2563 องค์การอนามัยโลกประกาศภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern; PHEIC) แผนกลยุทธ์ระดับโลกและแผนเตรียมความพร้อมในช่วงการระบาดของโรค โดยมีเป้าหมายในการติดตามความพร้อมของการทดสอบ วัคซีน และยาที่มีประสิทธิภาพอย่างรวดเร็ว ซึ่งสามารถใช้เพื่อช่วยชีวิตและหลีกเลี่ยงวิกฤตขนาดใหญ่ (World Health Organization, 2563) กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการนโยบายด้านการป้องกันควบคุมโรค กล่าวคือ ปีในแรก (พ.ศ. 2562) ของการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ใช้นโยบาย Zero Covid ส่วนปีที่ 2 (พ.ศ. 2563) เป็นการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับโรคโควิด 19 (Living with Covid) ปีนี้เป็นปีที่ 3 (พ.ศ. 2564) ต้องพยายามทำให้เป็นโรคประจำถิ่น (Endemic) โดยเร็วที่สุด คนและเชื้อโรคอยู่ร่วมกันในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพิ่มภูมิคุ้มกันจากวัคซีนเพื่อลดการติดเชื้อ เร่งการฉีดวัคซีนให้ครบและการฉีดกระตุ้นเข็มที่ 3 (กรมควบคุมโรค, 2565)

การระบาดของโรคโควิด 19 ที่เพิ่มจำนวนผู้ป่วยมากขึ้นทำให้ความต้องการการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นในอัตราก้าวกระโดด ขณะที่ขีดความสามารถภาคสาธารณสุข และบุคลากรสุขภาพไม่ได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย การให้การดูแลรักษาพยาบาลนั้นพยาบาลจึงเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญต่อการพยาบาลผู้ติดเชื้อโรคโควิด 19 วิชาชีพการพยาบาล จึงเป็นวิชาชีพที่จะต้องดูแลบุคคลที่เจ็บป่วยหรือมีความทุกข์เรื่องสุขภาพโดยตรง ซึ่งในการดูแลบุคคลพยาบาลจำเป็นต้องมีความเข้าใจ เต็มใจและให้ความช่วยเหลืออย่างดี เมื่อเป็นเช่นนี้การปฏิบัติงานของพยาบาลจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะจริยธรรมไปพร้อมกันอย่างที่ ฟลอเรนซ์ ไนติงเกล ได้กล่าวถึงหัวใจของวิชาชีพพยาบาล คือความเอื้ออาทร และความเมตตากรุณา ซึ่งเป็นจริยธรรมที่ควรมีในตัวพยาบาลและควรแสดงออกทุกครั้งที่

ดูแลผู้ป่วย (Knowlden, 1990) สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้กำหนดจรรยาบรรณสำหรับพยาบาล ต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ความต้องการการพยาบาล และบริการสุขภาพ ประกอบวิชาชีพด้วยความเมตตา กรุณา เคารพในคุณค่าของชีวิต ความมีสุขภาพดี และความผาสุกของเพื่อนมนุษย์ มีปฏิสัมพันธ์ทางวิชาชีพกับผู้รับบริการ ผู้ร่วมงาน และประชาชนด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของบุคคล ยึดหลักความยุติธรรม และความเสมอภาคในสังคม ประกอบวิชาชีพโดยมุ่งความเป็นเลิศ พึงป้องกันอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของผู้รับบริการ รับผิดชอบในการปฏิบัติให้สังคมเกิดความน่าเชื่อถือไว้วางใจต่อพยาบาลและต่อวิชาชีพพยาบาล พึงร่วมกันในการทำความเจริญก้าวหน้าให้แก่วิชาชีพการพยาบาล พึงรับผิดชอบต่อตนเองเช่นเดียวกันกับรับผิดชอบต่อผู้อื่น (สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย, 2546)

โรงพยาบาลขอนแก่น เป็นโรงพยาบาลระดับตติยภูมิในการรับดูแลผู้ป่วยติดเชื้อจากโรคโควิด 19 และรับส่งต่อจากโรงพยาบาลทั้งในจังหวัดและโรงพยาบาลในเขตสุขภาพที่ 7 ข้อมูล ณ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2565 พบผู้ป่วยติดเชื้อเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล จำนวน 5,812 ราย พบบุคลากรทางการแพทย์ที่ให้การดูแลผู้ป่วยในหอผู้ป่วยสามัญ หอผู้ป่วยเฉพาะในการดูแลผู้ป่วยติดเชื้อติดเชื้อโควิด 19 รวมทั้งบุคลากรหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ มีการติดเชื้อทั้งจากการให้บริการและติดเชื้อจากชุมชน จำนวน 139 ราย (งานป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาล, 2565) นโยบายสำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สัมผัสผู้ป่วยยืนยันโรคโควิด 19 ฉบับปรับปรุงวันที่ 4 ตุลาคม 2564 ไม่ต้องกักตัว เนื่องจากส่วนใหญ่ได้รับวัคซีน (กรมการแพทย์, 2564) การปรับเปลี่ยนแนวทางดูแลบุคลากรบุคลากรติดเชื้อที่ไม่ต้องกักตัว และเกิดการระบาดโรคติดเชื้อโควิด 19 ในหอผู้ป่วยสามัญเป็นวงกว้าง พบบุคลากรทางการแพทย์และผู้ป่วยติดเชื้อโควิด 19 ในหลายหน่วยงานซึ่งเป็นต้องหยุดยั้งการระบาดและควบคุมการแพร่กระจายเชื้อโดยใช้มาตรการ Bubble and Seal เมื่อพบว่ามีผู้ป่วยและบุคลากรที่ติดเชื้อต้องย้ายไปในหอผู้ป่วยเฉพาะในการดูแล แต่บุคลากรและผู้ป่วยอีกจำนวนหนึ่งที่เข้าข่ายสงสัยต้องเฝ้าระวังการติดเชื้อ (PUI) ต้องกักตัวหรือจำกัดพื้นที่ในหอผู้ป่วยสามัญและติดตามจนกระทั่งปลอดภัยต่อการรับเชื้อเป็นระยะเวลา 14 วัน บุคลากรบางท่านก็มีความวิตกกังวลต่อการจะแพร่เชื้อให้ครอบครัว ต้องแยกตัวและปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดหรือถ้าไม่สามารถแยกได้ก็ต้องเข้าพักในสถานที่ทางโรงพยาบาลจัดสรรให้ ทั้งยังวิตกกังวลว่าตนเองและครอบครัวจะติดเชื้อหรือไม่ในช่วงที่เฝ้าระวังสังเกตอาการ 14 วัน รวมทั้งต้องขึ้นปฏิบัติงานปกติและต้องปฏิบัติตามแนวทางในการป้องกันและควบคุมการติดเชื้ออย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันร่างกายส่วนบุคคล (Personal Protective Equipment: PPE) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวมีประชาชนทั่วไปและบุคลากรทางการแพทย์ติดเชื้อโรคโควิด 19 ทำให้สถานบริการสาธารณสุข โดยเฉพาะภาคโรงพยาบาลรับดูแลผู้ป่วยติดเชื้อโรคโควิด 19 นำมาสู่สภาวะที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งด้านร่างกายและ

จิตใจ ทั้งตัวผู้ป่วย และครอบครัว รวมทั้งบุคลากรด้านสุขภาพที่ให้การดูแล

การระบาดของโรคโควิด 19 ในโรงพยาบาลขอนแก่น พยาบาลจึงเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เพราะเป็นกลุ่มที่จะต้องดูแลผู้ป่วยโควิดโดยตรง ซึ่งในสภาวการณ์อย่างนี้การปฏิบัติการพยาบาลจะต้องมีประสิทธิภาพสูงและเป็นไปตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขในมิติสุขภาพ 4 ด้าน 1) การรักษาพยาบาล 2) การป้องกันโรค 3) การส่งเสริมสุขภาพ และ 4) การฟื้นฟูสุขภาพ ตามมาตรฐานของโรงพยาบาล 3 ด้านดังนี้ 1) มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 2) จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล และ 3) แนวปฏิบัติกรณีโรคโควิด 19 สำหรับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิดให้มีประสิทธิสูงในมิติสุขภาพ 4 ด้านและเป็นไปตาม 3 มาตรฐานของโรงพยาบาล เมื่อเป็นเช่นนี้บุคลากรทางการแพทย์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมสูง เมื่อใดบุคลากรทางการแพทย์มีคุณธรรม จริยธรรมสูงการปฏิบัติการพยาบาลก็จะมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงตามไปด้วย ในสภาวการณ์นี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยโดยการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ ว่าด้วยหลักประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ อันได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้เป็นฐานของบุคลากรทางการแพทย์ในการเข้าใจโลกทัศน์และชีวทัศน์อย่างถูกต้อง (พระเทพวัชรบัณฑิต, 2565) เมื่อบุคลากรทางการแพทย์มีพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ก็จะแสดงออกผ่านสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตา) ในการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ให้แก่ผู้ป่วยและญาติ เมื่อได้รับการดูแลตามมาตรฐานการดูแลแบบองค์รวม ร่วมทุกข์ร่วมสุข และเห็นอก เห็นใจบุคลากร ในช่วง Bubble and seal ทำให้เกิดความมั่นใจถึงความปลอดภัย และท้ายที่สุดของกระบวนการดูแลผู้ป่วยและญาติ สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างต่อเนื่องในชุมชนโดยสวัสดิภาพ

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น เพื่อจะได้นำองค์ความรู้จากการวิจัย ไปใช้กับพยาบาลในการดูแลมิติด้านจิตใจให้มีการเอาใจใส่และสร้างจิตสำนึกในขณะปฏิบัติการพยาบาลร่วมกับปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ที่ใช้บูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด19
3. เพื่อบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด19 โรงพยาบาลขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกบุคลากรที่ปฏิบัติงานหอผู้ป่วยใน แผนกรังสีรักษาและเคมีบำบัด โรงพยาบาลขอนแก่น เนื่องจาก หอผู้ป่วยใน แผนกรังสีรักษาและเคมีบำบัด เกิดสถานการณ์การระบาดโควิด 19 เป็นวงกว้างในช่วงเวลาระหว่างเดือนตุลาคม 2564 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2565 และใช้มาตรการ Bubble and Seal มีผู้ป่วย ญาติ และบุคลากรติดเชื้อ และกลุ่มผู้สัมผัสเสี่ยงสูงต้องกักตัว และเฝ้าระวังความปลอดภัยในการติดเชื้อโควิด 19 ในกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด 19 ในกลุ่มผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มเปราะบางมีภูมิต้านทานต่ำไวต่อการรับเชื้อ ญาติที่ต้องเฝ้าเพื่อดูแลผู้ป่วย และบุคลากร สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลเฉพาะสาขา จำนวน 1 คน 2) พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จำนวน 3 คน และ 3) พยาบาลระดับผู้ปฏิบัติ จำนวน 10 คน ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลมี 3 เกณฑ์ คือ 1) เป็นพยาบาลวิชาชีพ 2) เป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการในช่วงสถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 3) เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้และยินยอมเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธจิยศาสตร์ 2 ท่าน แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคโควิด 19 จำนวน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการพยาบาล 2 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิธีการสัมภาษณ์รายบุคคลและกระบวนการกลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มงานการพยาบาลเฉพาะสาขา 2) พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย 3) พยาบาลระดับผู้ปฏิบัติ

3. การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation) โดยการนำข้อมูลที่ได้จาก 3 กลุ่ม 1) หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลเฉพาะสาขา 2) พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย และ 3) พยาบาลระดับผู้ปฏิบัติ มาตรวจสอบแล้วเลือกเอาข้อมูลที่ตรงกันทั้งสามกลุ่ม มาจัดหมวดหมู่ แล้วทำการตีความแปลความหมาย แล้วจึงวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

4. สรุปผลการวิจัย

สถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 ในโรงพยาบาลขอนแก่น ซึ่งมีสถานะเป็นโรงพยาบาลศูนย์ระดับ A (Advance-Level Referral Hospital) ในการรักษาพยาบาลขั้นตติยภูมิระดับสูง พื้นที่ศึกษาวิจัย คือหอผู้ป่วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด ชั้น 3 ระยะเวลาการระบาดดำเนินการสอบสวนโรค ค้นหาผู้ป่วยและผู้สัมผัสเสี่ยงสูง และควบคุมหยุดยั้งการระบาด โดยใช้มาตรการ Bubble and seal ระหว่างวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2565 - วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 รวมระยะเวลา 19 วัน ภายหลังจากติดตามเฝ้าระวังครบตามแนวปฏิบัติไม่พบการติดเชื้อโรคโควิด 19 เพิ่มในผู้ป่วยและผู้ดูแล

และ 3) ผู้สัมผัสร่วมบ้านบุคลากร ภายหลังจากติดตามเฝ้าระวังครบตามแนวปฏิบัติไม่พบการติดเชื้อโรคโควิด 19 ไม่พบการติดเชื้อโรคโควิด 19 ดังภาพที่ 1

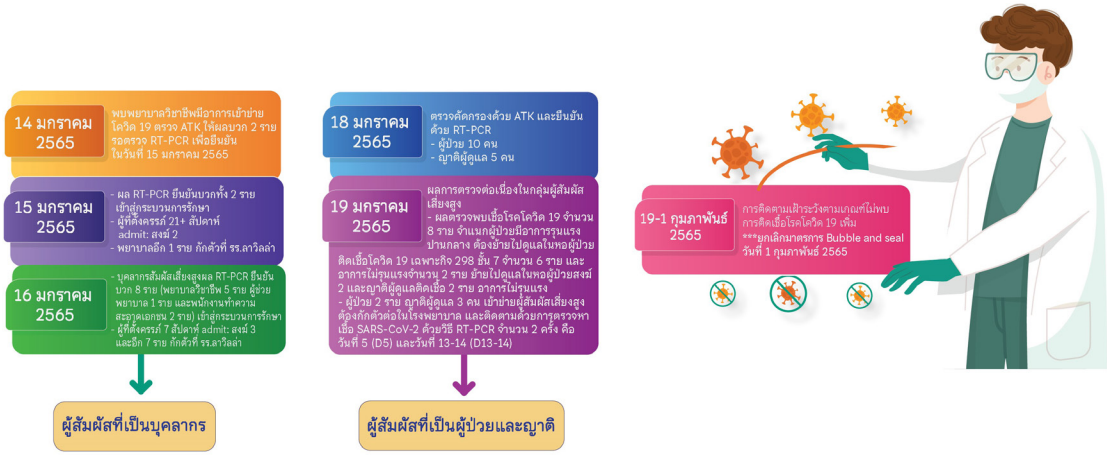

ภาพที่ 1 Timeline สถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 หอผู้ป่วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุป ดังนี้ 1) การปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น จากกรณีศึกษา สถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 ณ หอผู้ป่วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด ชั้น 3 เป้าหมายหลักเพื่อความปลอดภัยจากโรคโควิด 19 โดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมในมิติสุขภาพ 4 ด้าน คือ 1) การรักษาพยาบาล 2) การป้องกันโรค 3) การส่งเสริมสุขภาพ 4) การฟื้นฟูสุขภาพ ครอบคลุมองค์รวม (กาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ) ทั้งผู้ป่วย ญาติ บุคลากร และผู้สัมผัสร่วมบ้านบุคลากร สรุปการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น

การปฏิบัติการดูแลโรคโควิด 19	**จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล 9 ข้อ**	**มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 5 มาตรฐาน**
การปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ในโรงพยาบาลขอนแก่น โดยนำแนวปฏิบัติของกรมการแพทย์ 2 ส่วน คือ แนวทางเวชปฏิบัติการวินิจฉัย ดูแลรักษา และป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล	1. เสริมสร้างสุขภาพ การป้องกันความเจ็บป่วย การฟื้นฟูสุขภาพ และการบรรเทาความทุกข์ทรมาน 2. มีความเมตตากรุณาเคารพในคุณค่าของชีวิตความ	**มาตรฐานที่ 1** ปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้กระบวนการพยาบาล ในการปฏิบัติการพยาบาลแบบองค์รวม คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและยึดผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง **มาตรฐานที่ 2** การรักษาสิทธิผู้ป่วยโดยยึด

การปฏิบัติการดูแลโรคโควิด 19	จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล 9 ข้อ	มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 5 มาตรฐาน
กรณีโรคโควิด 19 และแนวทางการปฏิบัติสำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สัมผัสผู้ป่วยยืนยันโรคโควิด 19 ร่วมกับแนวปฏิบัติสภาการพยาบาลเพื่อควบคุมและป้องกันการติดเชื้อโรคโควิด 19 สำหรับวิชาชีพพยาบาล เพื่อให้การดูแลโรคโควิด 19 ในมิติสุขภาพ 4 ด้าน ดังนี้ 1. การรักษาพยาบาล ดำเนินการคัดกรองตามนิยามและ ตรวจวินิจฉัยด้วยวิธีการตรวจหาสารพันธุกรรมของเชื้อ SARS-CoV-2 ยืนยันโรคโควิด 19 แบ่งเป็นผู้ป่วยสัมผัสเสี่ยงสูง และผู้ป่วยโรคโควิด 19 ซึ่งให้การดูแล รักษาผู้ป่วยโรคโควิด 19 แบ่งตามอาการรุนแรง 4 กลุ่ม คือ 1) มีอาการไม่รุนแรงหรือไม่มีอาการ 2) อาการปานกลางไม่มีปัจจัยเสี่ยงและโรคร่วมสำคัญ 3) อาการปานกลางมีปัจจัยเสี่ยงและโรคร่วมสำคัญ และ 4) มีอาการรุนแรงวิกฤต 2. การป้องกันโรค โดยการเตรียมบุคลากร ด้านความรู้ด้านการป้องกันการติดเชื้อในระดับที่สามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง และมีวินัยในการปฏิบัติตนตามหลัก	มีสุขภาพดี และความผาสุกตลอดชีวิต 3. เคารพในศักดิ์ศรี สิทธิมนุษยชน 4. ยึดหลักความยุติธรรม ความเสมอภาค 5. มุ่งความเป็นเลิศ พัฒนาความรู้ทุกด้านด้วยมาตรฐานสูงสุด 6. ป้องกันอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของผู้ใช้บริการในการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง 7. ปฏิบัติให้สังคมเกิดความเชื่อถือไว้วางใจต่อพยาบาลและวิชาชีพการพยาบาล มีคุณธรรมจริยธรรมประกอบวิชาชีพด้วยการยึดมั่นในจรรยาบรรณและเคารพกฎหมาย 8. ทำความเจริญ ก้าวหน้าร่วมกับผู้นำทางการปฏิบัติการพยาบาลหรือทางการศึกษา ทางการวิจัยหรือทางการบริหาร 9. รับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น รักษาความสมดุลมั่นคงของบุคลิกภาพ เคารพในคุณค่ามนุษย์	หลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ **มาตรฐานที่ 3** การพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติการพยาบาลให้ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 **มาตรฐานที่ 4** การจัดการดูแลต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความสามารถในการดูแลตนเองของผู้รับบริการ และผู้เกี่ยวข้อง สามารถกลับสู่ชุมชนและใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปลอดภัย **มาตรฐานที่ 5** การบันทึกและรายงานการพยาบาล ในการติดตามและประเมินผลลัพธ์เพื่อผู้ป่วยและญาติได้รับการบรรเทาอาการรบกวน ความทุกข์ทรมาน มีความรู้และทักษะในการดูแลตนเอง เกิดความปลอดภัยและบุคลากรเกิดความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติการดูแลโรคโควิด 19	จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล 9 ข้อ	มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 5 มาตรฐาน
การป้องกันการติดเชื้อ และการเฝ้าระวังการติดเชื้อในโรงพยาบาล เพื่อให้สามารถตรวจจับการติดเชื้อในกลุ่มเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ร่วมกับดำเนินการควบคุมโรคโควิด 19 3. การส่งเสริมสุขภาพ เพื่อป้องกันภาวะลองโควิด (Long COVID) เน้นส่งเสริมการฟื้นหายและลดโอกาสที่จะพัฒนาไปสู่อาการ Long COVID ต้องเน้นส่งเสริมการฟื้นหายโดยเร็ว ลดระยะเวลาการเจ็บป่วยเรื้อรัง และภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น 4. การฟื้นฟูสุขภาพ ผู้ป่วยสามารถสังเกตสัญญาณเตือนที่ต้องได้รับการดูแลจากบุคลากรทางการแพทย์อย่างเร่งด่วน เนื่องจากผู้ป่วยโรคโควิด 19 อาจมีอาการแทรกซ้อนสามารถเกิดขึ้นได้ระหว่างที่ผู้ป่วยฟื้นตัวจากภาวะโควิด 19 ซึ่งจำเป็นต้องไปพบแพทย์เพื่อเข้ารับการตรวจรักษา		

พุทธจริยศาสตร์ที่ใช้บูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ผู้วิจัยตระหนักถึงสถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 เป็นปัญหาเชิงสังคม เนื่องจากเป็นโรคอุบัติใหม่ และสถานการณ์เชื้อโควิดสายพันธุ์โอมิครอนที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ก่อให้เกิดความหวาดวิตกและตื่นตระหนักของประชาชน และบุคลากรด้านสาธารณสุข สิ่งที่จะทำให้เกิดความสงบสุขและปลอดภัยในภาคสาธารณสุข โดยเฉพาะโรงพยาบาลในการให้การดูแลและการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องนำหลักพุทธจริยศาสตร์ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการให้ความเคารพความเป็นมนุษย์ มีจิตใจเอื้ออาทรต่อมนุษย์ในฐานะเป็นเพื่อนที่มีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกัน

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ มาส่งเสริมให้พยาบาลเกิดสองส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นการส่งเสริมด้านคุณธรรมในจิตใจ คือพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา ปรารถนาให้เขาหายจากโรค กรุณา เห็นอกเห็นใจเมื่อเขาทุกข์ลำบากเพราะโรค มุทิตา ยินดีให้การรักษาเพื่อให้เขาหายจากโรค อุเบกขา เมื่อรักษาอย่างเต็มที่แล้วเขาจะหายหรือไม่หาย ก็วางใจได้ไม่เกิดความเครียด ทาน แบ่งปันความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค ปิยวาจา สื่อสารให้เขาเข้าใจโรคด้วยการให้เกียรติสุภาพ อัตถจริยา ทำประโยชน์ด้วยการช่วยเหลือ/สงเคราะห์/แนะนำให้เข้าถึงสวัสดิการเกี่ยวกับสุขภาพจากแหล่งช่วยเหลือต่างๆ สมานัตตาวางตนเสมอต้นเสมอปลายกับผู้ป่วยทุกคน/เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้เกียรติทุกคนอย่างเท่าเทียม ในการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติการพยาบาลต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของทีมสหสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมคุณภาพของการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยสูงสุดของผู้ป่วย ญาติและบุคลากร ในมิติสุขภาพ 4 ด้าน ครอบคลุมองค์รวม คือ กาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ

บูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น หลักพุทธจริยศาสตร์ คือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือหลักการปฏิบัติส่งเสริมให้มนุษย์บรรลุคุณธรรมส่วนบุคคลและจริยธรรมคือความดีงามทางสังคม นำไปสู่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม และความเสมอภาคในการพึ่งพาอาศัยกันอย่างแยกจากกันไม่ได้ อันประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งนำมาใช้บูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์โควิด 19 สามารถสรุปดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น

แนวทางการปฏิบัติในการดูแลโรควิด 19 (3 มาตรฐาน)	หลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการโรคโควิด 19 (2 หลักธรรม)	การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19
ปฏิบัติการพยาบาลใน	1. หลักพุทธจริยศาสตร์	การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการ

แนวทางการปฏิบัติในการดูแลโรคโควิด 19 (3 มาตรฐาน)	หลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการโรคโควิด 19 (2 หลักธรรม)	การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19
ในการดูแลโรคโควิด 19 ครอบคลุมมิติสุขภาพ 4 ด้าน โดยนำใช้มาตรฐาน 3 มาตรฐานดังนี้ 1. แนวทางในการปฏิบัติในการดูแลโรคโควิด 19 2. หลักจรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล 9 ข้อ 3. มาตรฐานการพยาบาล (Nursing Standard) หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการ 5 มาตรฐาน	ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุขสบาย 1.2 กรุณา คือความสงสารปลดเปลื้องให้พ้นความทุกข์ 1.3 มุทิตา คือความพลอยยินดีคอยสนับสนุนส่งเสริมเมื่อผู้อื่นมีสุข 1.4 อุเบกขา คือการวางใจเป็นกลางมั่นคง พร้อมที่จะแก้ไขสถานการณ์ 2. หลักพุทธจริยศาสตร์ด้านจริยธรรม คือสังคหวัตถุ 4 2.1 ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ สำหรับการให้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท (1) อามิสทาน คือการให้วัตถุสิ่งของ เช่น อาหาร ยารักษาโรค เป็นต้น (2) วิทยาทานหรือธรรมทาน คือการให้ความรู้ ให้ คำแนะนำ (3) อภัยทาน คือการให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน 2.2 ปิยวาจา คือ พูด	พยาบาลโรคโควิด 19 ในโรงพยาบาลขอนแก่นในมิติสุขภาพ 4 ด้าน คือ 1. การรักษาพยาบาล คือ การคัดกรอง คัดแยกเพื่อวินิจฉัยและให้การดูแลรักษาตามนิยามผู้ป่วย ผู้ติดเชื้อ COVID-19 และผู้สัมผัสเสี่ยงสูง สถานการณ์ ผู้ที่รู้ตัวว่าติดเชื้อโควิด 19 และกลายเป็นผู้สัมผัสเสี่ยงสูงนำมาสู่ความหวาดกลัว หวาดระแวง ขาดความเชื่อมั่นและไว้วางใจกับการรักษา การนำพรหมวิหาร 4 โดยการวางอุเบกขา วางใจเป็นกลางมั่นคง พร้อมที่จะแก้ไขสถานการณ์ เกิดสติและมีปัญญา นำสู่การนำสังคหวัตถุ 4 ในการให้ทาน เช่น อามิสทาน การตรวจคัดกรองและตรวจหาเชื้อ SAR-CoV-2 ยืนยันการติดเชื้อโรคโควิด 19 เมเมื่อป่วยโรคโควิด 19 หรือเข่าข่ายผู้สัมผัสเสี่ยงสูงต้องกักตัวดูแลก็จัดหา อาหาร เครื่องบริโภค อุปโภค และยารักษาโรค สะท้อนจากข้อมูล “ช่วงก่อนการระบาด ชั้น 3 ห้อง พิเศษคนไข้ 1 ญาติ 1 จะได้รับการ support อาหารทำให้เขาไม่ต้องออกไปซื้อข้าวกิน จึงไม่เกิดการระบาดโควิด 19” วิทยาทานหรือธรรมทาน คือ ให้ความรู้โรคโควิด 19 และการมีปิยวาจา พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล “การทำงานกับผู้ป่วยทั้งกลุ่มสัมผัสเสี่ยงสูงหรือกลุ่มที่ป่วยด้วยโรคโควิด 19 ต้องใส่ชุดอวกาศและทำงานแข่งกับเวลา ใส่ชุดเหงื่อออกแทบเป็นน้ำ มองขึ้นเพดานเห็นพัดลมพัดแต่ไม่ทำไมไม่รู้สึกเย็นเลย การพูดคุยให้ข้อมูล หรือ

แนวทางการปฏิบัติในการดูแลโรควิด 19 (3 มาตรฐาน)	หลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการโรคโควิด 19 (2 หลักธรรม)	การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19
	สุภาพ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ 2.3 อัตถจริยาคือ การช่วยเหลือเกื้อกูล และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ 2.4 สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย การวางตนเหมาะสม ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน	ให้กำลังใจผู้ป่วยยาวๆ แทบจะไม่ได้พูดคุยอะไรกับผู้ป่วยเลยแต่ใช้คำพูดสั้นๆ ให้ผู้ป่วยเข้าใจ พูดเมื่อต้องทำกิจกรรมอะไรให้คนไข้ เช่น ทานยานะคะ เดี๋ยวทำแผลให้นะคะ” และ อัตถจริยาเป็นการทำประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูล เมื่อเกิดการมีอาการ เช่น มีไข้ก็เช็ดตัวลดไข้ให้ เป็นต้น 2. การป้องกันโรค คือ การเฝ้าระวัง การป้องกันและควบคุมการแพร่กระจายเชื้อ (Isolation precautions) ที่สำคัญในการนำพรหมวิหาร 4 ในการวางอุเบกขา เพื่อเกิดความพร้อม มีสติและปัญญา ป้องกันการเกิด Cross infection และให้การดูแด้วยความกรุณา เพื่อปลดเปลื้องทุกข์และมุทิตา พลอย ยินดีเมื่อมีสุข “ในด้านการพยาบาลผู้ป่วยด้านจิตใจ มีทีมที่ดีที่เข้าใจ มีหมอจ๋าที่ให้กำลังใจคนไข้ใกล้ชิด พยาบาลก็ไม่กลัวคนไข้ใส่ PPE ไปให้การพยาบาลและพูดคุยให้ข้อมูลและให้กำลังใจ” การนำสมานัตตตา ในการเสมอในสุขทุกข์ของทีมให้การพยาบาลผู้ป่วยร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน “การทำงานต้องช่วยกัน ใครไม่ไหวให้ออกมา ต้องสังเกตและเตือนกัน สิ่งสำคัญต้องวางแผนก่อนที่จะเข้าไปดูแลผู้ป่วย ถ้ามีปริมาณงานเยอะทำนานไม่ไหว ก็เตือนกันให้พอไว้ก่อนออกมา เดี๋ยวมีอีกทีมเข้าไปทำต่อแต่ละครั้งที่เข้าไปดูแลจะใช้เวลาไม่เกิน 2 ชั่วโมง” 3. การส่งเสริมสุขภาพ โดยการส่งเสริมการหาย

แนวทางการปฏิบัติในการดูแลโรควิด 19 (3 มาตรฐาน)	หลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการโรคโควิด 19 (2 หลักธรรม)	การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19
		ของโรค และการป้องกันความเสี่ยงที่จะพัฒนาไปสู่ภาวะ Long COVID ครอบคลุมองค์รวม คือ ด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ การนำพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ร่วมกับการส่งเสริมสุขภาพโรคโควิด 19 ในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 ในหอผู้ป่วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด ชั้น 3 พยาบาลต้องปฏิบัติการด้านส่งเสริมสุขภาพ 2 กรณี คือ 1) กรณีผู้ที่ยังไม่ติดเชื้อโรคโควิด 19 ต้องมุ่งเน้นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้ร่างกายมีความแข็งแรงในการป้องกันการติดเชื้อโควิด 19 การการปฏิบัติตัวตามมาตรการการป้องกันโรค การรับวัคซีน โดยต้องอัพเดทให้ทันสมัยและตรงกับนโยบายและองค์ความรู้ใหม่ที่เข้ามาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ที่ยังไม่ ติดเชื้อโรคโควิด 19 สามารถดูแลและป้องกันตนเองได้อย่างมีความสุขท่ามกลางวิกฤตโควิด 19 และการใช้ชีวิตตามปกติวิถีใหม่และวิถีถัดไป ยกตัวอย่าง การนำสังคหวัตถุ 4 โดยการให้ทาน ทั้งอามิสทานวิทยาทาน“การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา การจัดมุม จัดน้ำอุ่นให้ จัดกล้วยให้ 4. การฟื้นฟูสุขภาพ โดยการวางแผนดูแลต่อเนื่องอย่างมีส่วนร่วมในการเตรียมผู้ป่วย ญาติ คืนสู่ชุมชนอย่างปลอดภัย รวมทั้งบุคลากรสามารถ กลับสู่สถานการณ์การปฏิบัติงานปกติได้ปลอดภัย โดยการฟื้นหายและลดโอกาสที่จะ

แนวทางการปฏิบัติในการดูแลโรคโควิด 19 (3 มาตรฐาน)	หลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการโรคโควิด 19 (2 หลักธรรม)	การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19
		พัฒนาไปสู่อาการ Long COVID บุคลากรทางการพยาบาลต้องใช้หลักธรรม 2 ส่วน คือ หลักพรหมวิหาร 4 (ความรัก ความสงสาร ความยินดี และการวางตนเป็นกลาง) และหลักสังคหวัตถุ 4 (การให้ การพูดสร้างสรรค์ การช่วยเหลือกัน และการทำตัวให้เข้ากันได้) เพื่อร่วมวางแผนกับผู้ป่วยและญาติในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมหรือกลับไปทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งท้าทายหลังหายป่วยจากโรคโควิด 19 จำเป็นต้องมีการวางแผนและจัดการอย่างละเอียดเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ป่วยพร้อมกลับไปทำงาน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์กับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 โรงพยาบาลขอนแก่น ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

การปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 เป็นการให้การดูแลในสถานการณ์โรคระบาดโรคโควิด 19 สายพันธุ์โอมิครอน ซึ่งเป็นการกลายพันธุ์ชนิดที่ 5 สามารถแพร่กระจายเชื้อได้ทั้งทางอากาศ ทางเสมหะ น้ำมูก น้ำลาย และทางสัมผัส ซึ่งองค์การอนามัยโลกจัดอยู่ในกลุ่มสายพันธุ์ที่น่ากังวล แม้ว่าอาการป่วยจากการติดเชื้อโอมิครอนจะไม่รุนแรงเท่าสายพันธุ์เดลตา แต่ยอดผู้เสียชีวิตจากเชื้อโอมิครอนก็ถือว่าไม่น้อย และการแพร่เชื้อสายพันธุ์โอมิครอนก็แพร่ได้ง่ายและรวดเร็ว และยังสามารถหลบเลี่ยงภูมิคุ้มกันของคนได้เก่งขึ้น ดังนั้น พยาบาลมีบทบาทในการดูแลผู้ป่วยและผู้สัมผัสเสี่ยงสูง และอาจกลายเป็นผู้สัมผัสเสี่ยงสูงร่วมด้วยที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ ดังนั้น การปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานตั้งแต่การเฝ้าระวัง การประเมินอาการ การรักษา และการพยาบาลในทุกระยะ และทุกระดับของระบบบริการจำเป็นต้องปฏิบัติงานตามอุดมการณ์ของวิชาชีพที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้ป่วย ประชาชนมากกว่าตนเอง แม้ในสภาพที่อาจไม่มีความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจ แต่พยาบาลต้องมีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและควบคุมการแพร่

กระจายเชื้อ และสามารถปฏิบัติได้อย่างเชี่ยวชาญ เพื่อไม่ให้เกิดการระบาดของโรคโควิดเป็นวงกว้างมากขึ้น และสามารถให้การพยาบาลผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพตามสภาวะความรุนแรงของโรคตามอาการ เช่น อาการน้อย อาการปานกลาง และอาการวิกฤติ เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลรักษาอย่างถูกต้อง ครอบคลุม 4 มิติ คือ การพยาบาลด้านการรักษา การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพ เพื่อความปลอดภัยสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยรัชนีย์ วงศ์แสน, สมรรถเนตร ตะริโย และธัญญารัตน์ จันทร์ตา (2564, หน้า 5-19) กล่าวถึงบทบาทพยาบาลในการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในการดูแลผู้ป่วยโรคโควิด 19 ต้องมีบทบาทร่วมดูแลผู้ป่วยในภาวะวิกฤต บทบาทในการดูแลประคับประคองจิตใจผู้ป่วยติดเชื้อที่อยู่ในภาวะวิกฤตและถูกแยกกักตัว บทบาทในการประคับประคองจิตใจบุคลากรทีมสุขภาพ บทบาทในการประสานงานเพื่อป้องกันการติดเชื้อและแพร่กระจายเชื้อ และบทบาทในการติดตามประเมินผลการจัดการดูแล และการศึกษางานวิจัยวราภรณ์ สมดี (2564, หน้า 69-79) การพัฒนาแนวทางการดูแลและการพยาบาลผู้ป่วยโควิด 19 ในการรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19 ในโรงพยาบาลจนไม่พบการติดเชื้อและไม่พบการแพร่กระจายเชื้อในกลุ่มบุคลากร ผู้ป่วยและชุมชน สิ่งสำคัญในการดำเนินงานนั้น บุคลากรทุกระดับจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวทางการดูแลรักษาและมีระบบการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อที่มีประสิทธิภาพ และการศึกษาของ Huang et al. (2020) เสนอแนวคิดในการรับมือกับความกดดันที่ต้องเผชิญของบุลากรทางการพยาบาลทำให้เกิดภาวะวิกฤตทางด้านสุขภาพจิต ดังนั้น โรงพยาบาลควรให้ความสำคัญในการดูแลด้านสภาพจิตใจของพยาบาล โดยให้ความช่วยเหลือด้านจิตใจอย่างทันท่วงทีและมีการฝึกอบรมกลยุทธ์การเผชิญปัญหา เพื่อเสริมสร้างความสามารถของพยาบาลในการควบคุมอารมณ์และกลยุทธ์การเผชิญปัญหา เพื่อเป็นการการันตีสำหรับการรับมือในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พุทธจริยศาสตร์ที่ใช้บูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ในสภาวะที่บุคลากร ผู้ป่วยและญาติต้องเผชิญกับความหวาดกลัวและตื่นตระหนกต่อการติดเชื้อโควิด 19 การนำหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณธรรม และจริยธรรมอันเป็นความดีงาม หรือกุศลกรรมและความถูกต้อง หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีมาใช้ในการดำเนินชีวิต การที่จะดูแลหรือจัดการโรคโควิด 19 พยาบาลจำเป็นต้องการปฏิบัติการพยาบาลภายใต้ความสมดุลของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ สามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ในภาวะที่ครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีบูรณาการ ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2540) ในกรณีที่การวินิจฉัยและรักษาโรคต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งทางร่างกายและจิตใจของคนไข้ พร้อมปัจจัยทางสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ นำหลักพุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 คือ 1) เมตตา คือความรัก ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุขสบาย 2) กรุณา

คือความสงสาร ปลดเปลื้องให้พ้นความทุกข์ 3) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีคอยสนับสนุนส่งเสริมเมื่อผู้อื่นมีสุข 4) อุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลางมั่นคง พร้อมที่จะแก้ไขสถานการณ์ และสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ซึ่งทานมีอยู่ 3 อย่าง (1) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของ เช่น อาหาร ยารักษาโรค เป็นต้น (2) วิทยาทานหรือธรรมทาน คือ ให้ความรู้โรคโควิด 19 ครอบคลุมมิติสุขภาพ 4 ด้าน เช่น การรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพ (3) อภัยทาน คือการให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินกัน 2) ปิยวาจา คือพูดสุภาพ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ 3) อัตถจริยา คือการทำประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูล ทำตนให้เป็นประโยชน์และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ 4) สมานัตตตา คือการปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย การวางตนได้เหมาะสม ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สรุป พุทธจริยศาสตร์ในการบูรณาการกับการปฏิบัติการพยาบาลมี 2 ด้านคือด้านคุณธรรมกับด้านจริยธรรม สำหรับด้านคุณธรรมใช้พรหมวิหาร 4 ในการส่งเสริม ส่วนด้านจริยธรรมใช้สังคหวัตถุ 4 ในการส่งเสริม ในการทำหน้าที่ประสานซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ พร้อมทั้งสามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ในภาวะที่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อความปลอดภัยจากโรคโควิด 19 เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการพยาบาลแบบ “ดูคน ดูโรค ดูใจ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้บุคลากรทางการพยาบาลเกิดสติน้อมนำให้เกิดปัญญา สามารถปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ภายใต้มาตรฐานการพยาบาล หมวด 2: มาตรฐานเชิงกระบวนการในการใช้กระบวนการพยาบาล ร่วมทั้งผสมผสานหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ 9 ข้อ และมาตรฐานการดูแลรายโรคโควิด 19 เพื่อออกแบบและจัดระบบการดูแลผู้สัมผัสเสี่ยงสูงและผู้ป่วยโรคโควิด 19 ได้อย่างลงตัวตามสภาวการณ์ที่ต้องเผชิญเพื่อให้เกิดคุณภาพในการดูแลสูงสุดและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของมนัสนันท์ ประภัสสรพิทยา (2564, หน้า 24-33) ประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อดูแลสภาวะจิตใจในช่วงโควิด 19 ทำให้ผู้ปฏิบัติตามสามารถบำบัดทุกข์และเกิดความสุขได้ จากการลดความหวาดกลัวและวิตกกังวลที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญแนวคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับความรัก ความเมตตา และความกรุณา ในช่วงการระบาดของโควิด 19 เป็นหนทางแห่งพระพุทธศาสนา ทำให้จิตของเราไม่หวั่นไหว ช่วยรักษาความทุกข์ใจและตื่นสู่ความเป็นจริง การเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมเพื่อให้เรียนรู้และเน้นการแก้ปัญหาความทุกข์ในช่วงโรคระบาดนี้ และพยายามเห็นอกเห็นใจหรือมีความกรุณาร่วมกับความเมตตาอันยิ่งใหญ่โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนา ทองแจ่ม และพระครูภาวนาโพธิคุณ (2563, หน้า 29-44) การพัฒนาพยาบาลให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาลโดยการนำพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 มาเป็นเครื่องกำกับควบคุมความประพฤติ เพื่อให้เกิด

ความเมตตา อันนำไปสู่การปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อผู้ป่วยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ทางจิตใจ พยาบาลต้องมีความเมตตา เป็นอย่างสูงในการปฏิบัติต่อผู้ป่วยด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ช่วยเหลือผู้ป่วยในด้านต่างๆ ช่วยทำกิจวัตรประจำวันหรือกิจกรรมที่ผู้ป่วยไม่สามารถปฏิบัติได้เอง พูดจาไพเราะเหมาะสม พูดให้กำลังใจ เพื่อให้ผู้ป่วยหายจากความเจ็บป่วย พยาบาลต้องมีความกรุณามุ่งหวังให้ผู้ป่วยพ้นจากความทุกข์จากการเจ็บป่วยและได้รับความสุขสบายขึ้น ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมเพื่อให้อาการเจ็บป่วยทุเลาลงหรือดีขึ้น มีมุทิตาในการแสดงความยินดีที่ผู้ป่วยมีความสุขจากการได้รับการพยาบาลและการดูแลรักษาแล้วมีอาการดีขึ้นเรื่อยๆ และหายเป็นปกติสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติพยาบาลมีความรู้สึกยินดี และให้การช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำกับผู้ป่วยในการดูแลตนเองในด้านสุขภาพให้ดีขึ้นต่อไป และสิ่งสำคัญ คือการวางอุเบกขาช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกที่รักมักที่ชังและเมื่อพยาบาลให้การพยาบาลผู้ป่วยที่ได้รับความทุกข์ทรมานที่มีอาการหนักรุนแรงมาก ทุรนทุราย ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา พยาบาลผู้ให้การพยาบาลต้องเป็นผู้ที่มีความหนักแน่น และสามารถให้การพยาบาลต่อไปได้ด้วยความรัก ตามความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ แม้สุดท้ายผู้ป่วยรายนั้นต้องเสียชีวิตลง พยาบาลก็ต้องมีความหนักแน่น แจ้งกับญาติผู้ป่วยถึงผลของการพยาบาลนั้น ด้วยความเห็นใจ และแสดงความเสียใจพร้อมกับปลอบใจญาติๆ อย่างสงบ แต่ไม่เศร้าโศกเสียใจ และสามารถให้การพยาบาลรวมถึงให้คำแนะนำต่างๆ หลังการเสียชีวิตต่อไปได้

ผลลัพธ์ในการปฏิบัติการพยาบาลที่สำคัญที่ก่อให้เกิดสภาวะสมดุลองค์รวม ประกอบกับการนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาส่งเสริมให้มนุษย์เข้าถึงคุณธรรมจริยธรรม คือคุณงามความดี เข้าถึงอิสรภาพและเสรีภาพ นำไปสู่การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมและความเสมอภาคในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการนำพุทธจริยศาสตร์มาใช้ในการปฏิบัติการโรคโควิด 19 ประเด็นสำคัญ คือสมานัตตตา ในหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รับรู้ปัญหา และปฏิบัติการแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ในส่วนบุคคลนั้น อุเบกขาในหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นพุทธจริยศาตร์ที่บ่มเพาะสภาวะจิตให้แข็งแรงสมบูรณ์ ทำให้เกิดการวางใจเป็นกลางมั่นคง จิตมีสมาธิ นำมาซึ่งปัญญาพร้อมที่จะแก้ไขสถานการณ์ ในข้ออื่นๆ ที่เหลือในหลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเปกขา หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา ก็จะผสมผสาน กลมกลืนอย่างแนบเนียนเพื่อนำมา เป็นองค์ประกอบร่วมในด้านการปฏิบัติการพยาบาลทั้ง 3 ส่วน คือ มาตรฐานการพยาบาลเชิงกระบวนการ หลักจรรยาบรรณวิชาชีพ และแนวปฏิบัติกรณีโรคโควิด 19 สถาการณ์การระบาดโรคโควิด 19 ในพื้นที่ศึกษาคือ หอผู้ป่วยรังสีรักษาและเคมีบำบัด ชั้น 3 จึงสามารถสร้างความปลอดภัยและปลดล็อคสถานการณ์ Bubble and seal ได้ตามเกณฑ์การเฝ้าระวังและไม่พบผู้ติดเชื้อเพิ่มและ

สามารถเปิดทำการได้ตามปกติ ผู้ป่วยที่รับการรักษาด้วยการฉายแสง และผู้ป่วยที่ต้องรับการบำบัดด้วยยาเคมีก็ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้มะเร็งลุกลาม ส่งเสริมให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การผลักดันนโยบายการพัฒนาบุคลากรในด้านคุณภาพการให้บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และกำหนดนโยบายหรือระเบียบวิธีปฏิบัติในการดูแลบุคลากรในสถานการณ์การระบาดโรคอุบัติใหม่ อุบัติซ้ำ ด้วยหลักพุทธจริยศาสตร์ร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มภารกิจด้านการพยาบาล และคณะกรรมการบริหารโรงพยาบาล

2. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

การนำผลงานวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการบริหารกลุ่มภารกิจด้านการพยาบาล เพื่อนำใช้ผลการศึกษาวิจัยในการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 และถอดชุดความรู้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการรับมือกับสถานการณ์การระบาดของโรคอุบัติใหม่ อุบัติซ้ำ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยในการพัฒนาสมรรถนะพยาบาลควบคุมการติดเชื้อในหอผู้ป่วยในการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อด้วยหลักพุทธจริยศาสตร์ และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการพยาบาลในการบริหารงานด้วยหลักพรหมวิหาร 4 และหลักสังคหวัตถุ 4

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 ในสถานการณ์ที่ต้องดำเนินการควบคุมการระบาดด้วยมาตรการ Bubble and seal ส่งผลกระทบทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ดังนั้น พยาบาลจึงมีบทบาทสำคัญในทีมสุขภาพที่ให้การดูแลใกล้ชิด จึงจำเป็นต้องนำหลักการในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม นำสู่การปฏิบัติการพยาบาลในมิติสุขภาพแบบองค์รวม ทำให้เกิดความปลอดภัยจากโรคโควิด 19 โดยอาศัยการปฏิบัติการพยาบาล ตามมาตรฐานการพยาบาลเชิงกระบวนการ โดยหลักจรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล และแนวทางปฏิบัติการกรณีโรคโควิด 19 นำมาบูรณาการเข้ากับพุทธจริยศาสตร์ คือ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักจริยศาสตร์ที่ส่งเสริมให้มนุษย์เข้าถึงคุณธรรม จริยธรรม คือคุณงามความดี มีอิสรภาพ และเสรีภาพ นำไปสู่การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม และความเสมอภาค เพื่อให้พยาบาลนำไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลโรคโควิด 19 ในการขับเคลื่อนและยกระดับการดูแลผู้ป่วย และญาติร่วมทั้งเพื่อนร่วมงานให้ผ่านพ้นวิกฤติ สามารถสรุปดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์. (2564). *แนวทางการปฏิบัติสำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สัมผัสผู้ป่วยยืนยัน COVID-19 (ฉบับปรับปรุง วันที่ 4 ตุลาคม 2564)*. เข้าถึงได้จาก https://covid19.dms.go.th/backend///Content//Content_File/Covid_Health/Attach/25641008093025AM_COVID_HCW_n_20211004.3.pdf

กรมควบคุมโรค. (2565). *สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ COVID-19 อัพเดทรายวัน.* เข้าถึงได้จาก https://ddc.moph.go.th/covid19-dashboard

งานป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาล. (2565). *ข้อมูลเฝ้าระวังการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019.* ขอนแก่น: โรงพยาบาลขอนแก่น.

รัชนีย์ วงศ์แสน, สมรรถเนตร ตะริโย และธัญญารัตน์ จันทร์ตา. (2564). กรณีศึกษาผู้ป่วยโรคโควิด-19: บทบาทพยาบาลป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ. *วารสารการปฏิบัติการพยาบาลและผดุงครรภ์ไทย*, 8(1), 5-19.

รัตนา ทองแจ่ม และพระครูภาวนาโพธิคุณ. (2563). จริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น,* 7(1), 29-44.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระเทพวัชรบัณฑิต. (2565). *หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.* เข้าถึงได้จาก https://www.mcu.ac.th/article/detail/35388

วราภรณ์ สมดี. (2564). การพัฒนาแนวทางการดูแลและการพยาบาลผู้ป่วย COVID-19 โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชเดชอุดม. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 10*, 19(2), 69-79.

มนัสนันท์ ประภัสสรพิทยา. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อดูแลสภาวะจิตใจในช่วงวิกฤตโควิด-19. *วารสารนวัตกรรมการพัฒนาจิตและปัญญา*, 1(1), 24-33.

สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย. (2546). *จรรยาบรรณพยาบาล ฉบับปีพุทธศักราช 2546*. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

Huang, L., et al. (2020). Emotional responses and coping strategies in nurses and nursing students during Covid-19 outbreak: A comparative study. *PLoS ONE,* 15(8), e0237303.

Knowlden, V. (1990). The virtue of caring in nursing. In Leinger, M. (Eds.), *Ethical and moral dimension of care*. Detroit: Wayne State University.